Radnóti Sándor

A jövőből visszatekintve

VISSZHANG - LX. évfolyam, 21. szám, 2016. május 27.

A Matolcsy-ügyben nem a lopás a döntő elem. (Egyáltalában aggasztó, hogy az Orbán-világban az „ezek lopnak” közös nevezőjévé válik a demokratikus ellenzéknek és a náciknak, s ez olyan rendcsinálási igényt vetít előre, amelyben a jogszerűség harmadlagos szemponttá válik; order – law nélkül.) Hanem épp az ellenkezője, hogy nagyjából minden zsákmányszerzés legalizálva van. Itt nincs illegalitás, nincs titok, vagy ha mégis, de kipattan, következmények nélküli, mert van olyan legális érvelés, amellyel minden kimagyarázható, hiszen bármire lehet törvényt csinálni. Ezzel aztán maga a legalitás is rossz hírbe keveredik, az állam pedig szép lassan elveszíti a körvonalait.

Folyamatosan látjuk, hogy mindez miképpen hat a kultúrára, de az elmúlt hetekben alaposan átismételtették velünk. Véget vetnek a magyar irodalomnak mindeddig alapját képező folyóirat-kultúrának, hecckampányt indítanak Fischer Iván ellen, egyre növekszik a Magyar Művészeti Akadémia zsákmányadagja, s egyáltalában nyilvánvaló válik, akár a *2000,* akár Fischer Iván példáján, hogy nincs olyan teljesítmény, amelynek tekintélye bármilyen védelmet vagy garanciát biztosíthatna.

Ebben a klímában olvasom az *ÉS*-ben György Péter barátom demokratikus utópiáját a ligetprojekt védelmében (*A múzeumi rendszer szétesése, ÉS,* 2016/19., máj. 6.). Én a szűkebb értelemben vett elképzeléssel kapcsolatban ambivalens vagyok, kedvelem a fákat (különösen – mondaná Heine, én nem –, ha az ellenségeimet felkötik rájuk), de nem minden határon túl, s ha bizonyos elemek megépülnének (a Szépművészeti Szabolcs utcai modern raktárépülete, mert hasznos, a Fujimoto-féle Zenepalota, mert szép), örülnék. De hát a big picture nem ez. A ligetprojekt funkciója az Orbán-világban ugyanaz, mint a stadionépítésé: az önkényuralmi rendszerek örök vágya, hogy hatalmukat valami naggyal és maradandóval reprezentálják, s a sikernek és az erőnek ezekkel a jeleivel egyben kompenzálják a demokratikus deficitet. S még a logikában is van valami hasonlóság György Péter mostani érvelésével: ha állnak majd az építmények, az új terek lehetőséget teremtenek egy magasabb nívójú labdarúgás, illetve múzeumi fantázia kimunkálására.

Önmagában nem is lehetetlen, hogy egy falu sportéletét föllendíti az új stadion, mint ahogy az is örvendetes lehet, ha eleve múzeuminak koncipiált terekbe költözik egy gyűjtemény – mondjuk a Kúria pompózus és kihasználhatatlan dísztereiből. György Péter lényegi érve az, hogy „nem ér velünk véget a világ”, s e mögé az utolsó mondat mögé oda kell érteni máshol megfogalmazott gondolatát, hogy egy épületkomplexumról, ha sikeres, előbb-utóbb lefoszlanak genezisének akár gyalázatos körülményei. Ez az érv talán retrospektíve jó lehet (bár szívesebben hallom a kései utódtól, mint attól, aki angazsált a keletkezésben). Mégis, egyszerűen nem vagyunk abban a helyzetben, hogy elvonatkoztassunk a körülményektől, ha ugyanis megtesszük, akkor, mivel nincs még jelen a jövő, amelyből vissza lehet nézni, marad az az utópia, amelyre György Péter cikke kifut.

A magyar múzeumi rendszer roskadozásához, illetve a ligetprojekt kialakulásához és kormányprogrammá válásához számos ok járult hozzá, amelyeknek nagyobb részéről György Péter kritikai írásaiból is tudhatunk. Az elsőhöz hadd említsem most csak az országos régészeti feltárás és megóvás lényegében való blokkolását (ha van merény a magyar örökséggel szemben, akkor ez az) és a finanszírozás ezzel is összefüggő brutális csökkentését, a másodikhoz pedig a Vár-projektet. Egy másik részről nem tudhatunk György Péter kritikai írásaiból. Semmiképpen sem állítom, hogy az a nagyvonalú állami támogatás, amelyet Baán László, a Szépművészeti Múzeum főigazgatója kiharcolt magának, s amely lehetővé tette az általam is ünnepelt ragyogó kiállításokat, egyszerűen felfogható úgy, hogy az a többi múzeumnál

jelentkezik hiányként, de az kétségtelen, hogy a költségvetés múzeumi sorait meglehetősen kitöltötte. S ezzel természetesen eljutunk a Baán-kérdéshez is.

A ligetprojekt egyedüli garanciája Baán László személye és az ő jó viszonya Orbán Viktorral (vagy Habony Árpáddal). Baánt nem szabad összetéveszteni a mostanában tenyésző elvtelen politikai és egyéb entrepreneurökkel; gondol valamire, akar valamit, esze is van hozzá. Ám épp ez utóbbi miatt teljes mértékben elfogadja a rendszer játékszabályait. Nem korrupt, de korrumpál, kihasználja a Vár ügyében megjelenő, nagyralátó miniszterelnöki lázálmot, apró szívességeket tesz a főtanácsadónak, megjelenik Kerényi lapjának ünnepélyes első szerkesztőségi ülésén, vaskövetkezetességgel alakítja át a kiállításmegnyitókat fideszes politikai eseményekké (amire nem érv, hogy ez az elitek belügye). S tegyem hozzá – erről is írtam, nem csak nagyszerű kiállításai közül négyről –, politikai okokból befogad olyan kiállítást is (a Kínai Nemzeti Művészeti Múzeum botrányos válogatását), amely nem méltó a Szépművészeti hagyományaihoz.

De hát épp erről van szó: György Péter úgy látja, hogy a magyar múzeumügy romjaiból semmi nem menthető ki, s tabula rasára van szükség, amelynek érdekében sok minden megengedhető, elfogadható és lenyelhető. Ebből a célból jelen utópiájában teljes mértékben mellőzi a múzeum klasszikus feladatai közül a nem demokratikus, hanem meritokratikus jellegűeket: a megőrzést és a kutatást. Ezek nélkül azonban – bármilyen szép is néhány bekezdése – nem kerülhető el a demokrácia azonosítása a népszerűséggel és látogatottsággal. Lehet, hogy Marosi Ernő gőgös, elitista, tudós véleménye időszerűtlen (*„Ki a fene megy ezután a Várba?”,* Rádai Eszter interjúja, *ÉS,* 2016/15., ápr. 15.), s számba kell venni a magaskultúrában is jelentkező tömegigényeket, ki kell használni a múzeumi fellendülés lehetőségeit, de ennek figyelembevételével sem lehet lesöpörni azt, hogy a múzeum puszta „pénztermelő turisztikai üzemként” való működése reális lehetőség. A magyar várakat ma sorra felrombolják, az egyméternyi eredeti visegrádi fal ma már négyemeletesre nőtt, a szigligetit is módom volt évről évre növekedni látni, mindegyikben berendeznek kínzókamrát, viaszmúzeumot, s ezek aztán igazán megfelelnek „a demokratikus kultúra alacsony belépési küszöbének”, és teljesítik azt a feladatot, hogy a közönséget nem kell megnevelni, kioktatni és fegyelmezni.

A ligetprojekt demokratikus és meritokratikus vitája nem lett lefolytatva. Nem kaptunk megnyugtató választ a budapesti múzeumsziget kialakításának indokoltságára, miközben természetesen üdvös és hasznos, ha új múzeumok épülnek. Az, hogy az intézmények kooperációja felülírhatja „az inkompetens, politikai-kulturális tőkéjét vesztett állam” önkényét, szinte értelmezhetetlen utópia a jelenlegi helyzetben. György Péter nyilván ezt is úgy gondolja el, hogy majd, ha már nem élünk, hiszen nem ér velünk véget a világ. Mégis, feltűnő, hogy a Marosi-interjú ellenébe írt cikk mennyire nem foglalkozik Marosi érvelésének egy meglehetősen demokratikus és látogatóbarát elemével, amely a sűrített múzeumsziget ellen foglal állást (sok más érvelővel egyetemben). Könnyen belátható, hogy György Péter utópiája éppúgy érvényes lehet vagy nem lehet érvényes új múzeumépületek a városban szétszórt csoportjára is, és még az intézményi kooperációnak sem lehet akadálya, hogy nem sétatávolságban vannak egymástól a muzeológusok. De a projektnek ez megváltoztathatatlan eleme, hiszen éppen ebben rejlik a hatalmi gőg, amely megtervezését lehetővé, megvalósulását esélyessé tette.